

tást a 18 tagország között, és törekedjék arra, hogy az ETO-t alkalmazzák rendezési elvként.

Az IBCC szabványosítási törekvései

Az IBCC 1952-ben alakult meg Dániában. A CIB és a FID 6–6 delegátusa mellett további 13 szakértőt kooptáltak, s ezzel valamennyi tagország részvételét biztosították. A tervezett IBCC-szabvány angol kiadásához szükséges válogatásnál az Egyesült Királyság Munkaügyi Minisztériuma Könyvtárában alkalmazott rövidített ETO-rendszerből kiindulva, néhány év alatt egy relevancia-gyakorisági vizsgálatok alapján összeállított kézirat készült el. Ezt az IBCC 1955-ben elfogadta és intézkedett sokszorosításáról, terjesztéséről is. A *Rövidített Építészeti Osztályozásnak* rövid időn belül megjelent számos fordítása együttesen 13 nyelvű építészeti szakszótárt alkot (angol, dán, finn, francia, holland, japán, magyar, német, norvég, olasz, spanyol, svéd, szerb-horvát).

Koordinációs Sfb-rendszer

Az ezt követő négy évben alakult ki a másik, a dokumentumokon feltüntetendő jelzet. A CIB 1956-ban felkérte az IBCC-t, hogy vizsgálja meg a létező építészeti nyilvántartási rendszereket s dolgozzon ki olyan kombinált rendszert, amely bármely dokumentumtípusra alkalmazható. Az elvégzett vizsgálat 50-nél több rendszerre terjedt ki, amelyek közül 7 különösen fontosnak és általánosan alkalmazottnak bizonyult. Az összehasonlító elemzés során kiderült, hogy valamennyi a már ismert egyetemes rendszerek valamelyikére épül. A bizottság végül is az *Sfb-rendszert* javasolta, mint olyat, amely egyedülálló módon egyesíti az analitikus, hierarchikus, ill. a szintetikus, fazettás módszert.

Sfb-ETO építészeti rendezési kézikönyv

Időközben egy speciális IBCC-munkacsoportot állítottak fel, hogy foglalkozzék a CIB által előnyben részesített, összetett osztályozási elvre épülő építészeti nyilvántartási kézikönyv előkészítésével. A kézikönyvnek angol részről előterjesztett első változatát véglegesen 1959-ben fogadták el.

A CIB létrehozott Stockholmban egy *Sfb irodát*, hogy az *Sfb-rendszer* kiadásait és alkalmazásait ellenőrizze. Az *Sfb* táblázatok 1961-ben jelentek meg angol, francia és német nyelven.

Az Sfb-osztályozás és hatása

1966-ban egy brosúra jelent meg *Building Classification Practice* (Építészeti osztályozási gyakorlat) címmel, hivatalos útmutatóként az ETO és az *Sfb* rendszerek használatáról.

A különféle *Sfb* alkalmazás-változatok közül kettő érdemel említést: az egyik a *Construction Indexing Manual* (Szerkezet Indexelési Kézikönyv), amely ötre terjesztette ki a rendszer fazettáinak számát. Ezzel a rendszer függetlenné válva, eltávolodott az ETO-val közös alkalmazástól. A jelzeteket a használók egy része áttekinthetetlenül bonyolultnak tartotta. A másik alkalmazás a *Co-ordinated Building Communication System* (CBC – Koordinált Építészeti Kommunikációs Rendszer), amelyben az *Sfb*-táblázatok egy számítógépes, teljesen integrált adatkezelő rendszer magját alkotják.

Visszatekintve a dokumentációs osztályozás 25 éves történetére, meglepő, hogy a svéd bizottság mennyire előre látta a későbbi fejleményeket. Bevezette Európában is *RANGANATHAN* analitikus-szintetikus osztályozási módszerét. Törekedett arra, hogy a jelzetek egyszerűek és memorizálhatók legyenek, és nyitva hagyott olyan szabad jelzeteket, amelyekkel a továbbiakban az egyetemes rendszerekhez, pl. az ETO-hoz kapcsolódhatnak.

Az utóbbi évek információs bősége szükségessé tette az *összetett osztályozási gyakorlat* alkalmazását. Ez viszont ismét aktuálissá tette az ismeretek alapvető kategóriái tartalmának és kapcsolatainak feltárására vonatkozó vizsgálatokat. Jól látszottak ennek eredményei az osztályozási kutatások tárgyában rendezett második (1964 – *Elsinore*) és harmadik (1975 – *Bombay*) nemzetközi konferencián.

/MÖLGAARD-HANSEN R.: *A Sfb jubilee odyssey. = Library Science with a Slant to Documentation*, 13. köt. 2. sz. 1976. p. 43–47./

(Sárdy Péter)

Az indexelés pszicholingvisztikai problémái

A tudományos kommunikáció rendszerén belül négy alapvető összetevőt különböztetünk meg. Nevezetesen: az *információk alkotóit*, az *információkat*, az *információ-átvitel csatornáit* és a *címzetteket* (az *információk felhasználóit*). Annak, hogy az információk az információ-átvitel csatornáin keresztül gyakran megfogytatkoznak és zörejek által zavarva jutnak el a címzettekhez, illetve hogy a címzettek sok esetben elégtelenül és torzíva használják fel a hozzájuk érkezett információkat, *négy fő oka – ún. akadály – van:*

1. a *nem-tudás*, azaz ha a felhasználó nem tudja vagy nincs tudatában annak, hogy a számára szükséges információ valahol már megszületett és rögzítették;
2. a *nyelven belüli akadály*, amikor az információ ismeretbeli és vele együtt nyelvezeti szintje nem egyezik a közvetítő vagy a felhasználó ismeretbeli-nyelvezeti felkészültségével;
3. a *nyelvek közötti akadály*, amikor a közvetítő vagy a felhasználó nem ismeri (nem ismeri jól) az információ rögzítésénél használt idegen nyelvet vagy szaknyelvet;
4. a *kapcsolathány*, amikor nem lehet hozzáférni a szükséges információhoz.

Látható, hogy a négy akadály közül az első három pszicholingvisztikai természetű és csak a negyedik technikai. Ebből következik: a tudományos kommunikáció rendszerét a pszicholingvisztikai szempontok érvényesítése nélkül nem lehet érdemben leírni.

Most, hogy az információ-átvitel csatornáinak szélesítésében és elmélyítésében mind nagyobb szerepet szánunk a számítógépnek, különösen hangsúlyoznunk kell, hogy e csatornák meghatározó eleme továbbra is az az ember, akinek információközvetítő munkáját – az osztályozást és az indexelést – éppen úgy befolyásolják a pszicholingvisztikai tényezők, mint az információk alkotói és felhasználói. Ez egyben azt is jelenti, hogy az információközvetítés éppen úgy alkotó munka, mint a másik kettő.

Az *indexelés* – az információ-átvitel leglényegesebb mozzanata – nem más, mint valamely természetes nyelven írt dokumentum tartalmának lefordítása valamely formalizált információ-kereső nyelvre, s ezáltal megbízható keresőkép készítése a dokumentum tartalmáról. E keresőkép segítségével válik a keresés algoritmizált eljárásá.

Függetlenül attól, hogy az indexelés valamiféle könyvtári osztályozó rendszer vagy tezaurusz igénybevételével folyik, valamint feltételezve, hogy az indexelők a lehető legpontosabban betartják az általuk alkalmazott rendszer tezaurusz szabályait, két indexelő ugyanarról a dokumentum-tartalomról eltérő keresőképet produkálhat. (Más kérdés, hogy a könyvtári osztályozórendszereknek és a tezauruszoknak egyaránt megvannak a maguk előnyei és hátrányai, s ezért az előbbieket az átfogóbb könyvtári keresésre, az utóbbiak specializált ismeretek sokszempontú keresésére alkalmasak.)

Igy a dokumentum, az indexelő és a keresőképek közötti háromszögű kapcsolatrendszerben eddig meglehetősen elhanyagolt kutatási terület található. Itt a következő, egyelőre végleges válasz nélkül maradó kérdések vethetők fel: formalizálható-e a dokumentum tartalmi értelmezésének a folyamata, formalizálható-e a természetes nyelv bármiféle keresőnyelvre történő fordítása, lehetséges-e az olvasók valamennyi kérdésére előre látni, illetve pontosan leírni, az indexelés melyik módját lehet formalizálni és melyiket nem lehet, elvileg létezik-e olyan indexelési mód, amely algoritmizálható?

Ennek ellenére a számítógép lényeges segítséget nyújthat az információ-átvitelben, ha eleve tudjuk: a számítógép nem válthatja fel az embert, viszont megnövelheti a különféle szellemi tevékenységek hatékonyságát. Ezzel kapcsolatban érdemes emlékeztetni J. H. SHERA következő intelmére: „A könyvtári-információs gyakorlatban még egyetlen jelenség sem váltott ki olyan széles körű érdeklődést, mint a gépesített információkeresés, de egy sem volt improduktívabb nála, minthogy a figyelem homlokterébe a gépek kerültek, nem pedig az emberi, a logikai, a nyelvészeti stb. aspektusok.”

/KRAVCSENKO, N. D.: Pszicholingviszticeszkij podhod k probleme indeksirovanija = Naucsnuje i Tehniceszkije Biblioteki SzSzSzR, 1976. 10. sz. p. 14–20./

(Futala Tibor)

OKTATÁS

A tudományos és műszaki tájékoztatás használóinak oktatása

A tudományos és műszaki tájékoztatásban dolgozók álláspontja szerint a használók oktatása olyan kritikus jelentőségű program, amelynek előkelő helyet kell kapnia a National Science Foundation (NSF – Nemzeti Tudományos Alap) tevékenységében. A tájékoztatási szolgáltatásokat a potenciális használóknak csak egy kis töredéke veszi igénybe. Ennek egyik oka a hozzáférhető információk forrásai és szolgáltatások ismeretének hiánya. E probléma megoldásánál az oktatási, képzési programok segíthetnének a legtöbbet, ezért az NSF Division of Scientific Information (NSF-DSI – Nemzeti Tudományos Alap Tudományos Tájékoztatási Osztálya)

támogatja az erre vonatkozó kutatásokat. Az egyik kutatási téma olyan új eszközök kifejlesztése, amelyek segítik a tudományos és műszaki tájékoztató szolgáltatások hozzáférhetőségét, míg a másik téma a már meglévő oktatási eljárások és dokumentumok hatékonyságának növelése.

További kutatási program a *motiváció felkeltése a használókban*. Általában úgy vélik, hogy az információk igény automatikusan megteremti a használat motivációját is. Azonban a használó általában nem kíván időt és energiát fordítani egy információk forrás megismerésére, ha nem látja ennek hasznosságát. Nem nélkülözhetők tehát az olyan oktatási források, amelyek arra ösztönzik a használót, hogy meggyőződjene az információ értékéről.